

• ANALİZ

Yaşlanan Nüfusta Sosyal Güvenliğin Finansal Sürdürülebilirliği: Bir Sistemin Gelecek Sınavı

Faruk Taşçı

YAŞLANAN NÜFUSTA SOSYAL GÜVENLİĞİN FİNANSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ: BİR SİSTEMİN GELECEK SINAVI

FARUK TAŞCI

COPYRIGHT © 2026

Bu yayının tüm hakları Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları (SETA) Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Bu yayındaki fikirler tamamen yazarına aittir ve SETA Vakfı'nın yayın politikasını yansıtmayabilir.

ISBN: 978-625-5703-41-5

Editörya: Ebrar Üzümcü, Berrin Çalışkan, Mustafa Said İşeri
Mizanpaj: Said Demirtaş

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE
Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90
www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43
Eyüpsultan 34050 İstanbul TÜRKİYE
Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 410
Washington D.C., 20036 USA
Tel: 202 223 98 85 | Faks: 202 223 60 99
www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Berlin

Kronenstrasse 1, 10117 Berlin GERMANY
berlin@setav.org

SETA | Brüksel

Avenue des Arts 6, 1000 Bruxelles BELGIUM
Tel: +32 2 313 39 41

İÇİNDEKİLER

ÖZET | 7

GİRİŞ | 8

DEMOGRAFİK SAATLİ BOMBA: NÜFUSUN YAŞLANMASI | 9

Doğuştaki Beklenen Yaşam Süresi ve Doğurganlık Hızı | 9

Yaş Bağımlılık Oranları | 11

Emeklilik: Süre, Yaş ve Aylık | 13

Aktüeryal Denge | 16

İŞ GÜCÜ PİYASASININ KIRILGANLIĞI VE KAYIT DIŞI EKONOMİ | 18

İş Gücü Göstergeleri: İş Gücüne Katılım, İstihdam ve İşsizlik | 18

Kayıt Dışı İstihdam | 20

Prim Tahsilatı ve Yapılandırma Kültürü | 21

SAĞLIK HARCAMALARINDAKİ GELİŞMELER | 22

SONUÇ VE ÖNERİLER | 25

Bu analiz, Türkiye'nin sosyal güvenlik sisteminin karşı karşıya olduğu finansal sürdürülebilirlik risklerini demografik dönüşüm, iş gücü piyasası ve sağlık harcamaları verileri ışığında incelemektedir.

ÖZET

Bu analiz, Türkiye'nin sosyal güvenlik sisteminin karşı karşıya olduğu finansal sürdürülebilirlik risklerini demografik dönüşüm, iş gücü piyasası ve sağlık harcamaları verileri ışığında incelemektedir. Türkiye tarihsel olarak genç nüfus avantajına sahip olsa da güncel veriler bu tablonun hızla değiştiğini göstermektedir. Doğurganlık hızınının 1,48 ile nüfus yenilenme eşliğinin altına düşmesi ve ortalama yaşam süresinin 78 yıla yükselmesi, Türkiye'yi OECD ortalamasından daha hızlı yaşlanan bir toplum haline getirmiştir. Bu demografik dönüşüm, sosyal güvenlik sisteminin ana taşıyıcısı olan aktif/pasif oranını (aktüeryal denge) 1,6 seviyesine kadar geriletirek finansal bir darboğaz oluşturmuştur.

Analiz, Türkiye'nin Avrupa ülkelerinden “erken emeklilik yaşı” ve “uzun emeklilik süresi” parametreleriyle keskin bir biçimde ayrıştığını ortaya koymaktadır. Kadınlarda 34 ve erkeklerde 28 yılı bulan emekli aylığı alma süresi, sistem üzerindeki nakit akışı baskısını artırmaktadır. Öte yandan iş gücü piyasasında kadın katılımının görece düşüklüğü ve yüzde 26,1 seviyesindeki kayıt dışı istihdam, sistemin prim tabanını daraltan temel unsurlar olarak dikkat çekmektedir. Sağlık harcamalarında özellikle 2021 sonrası görülen nominal patlama ise sistemin gider kanadını daha da hassaslaştırmıştır.

Sonuç olarak Türkiye'nin sosyal güvenlik sistemini geleceğe taşıyabilmesi için emeklilik yaşının yaşam süresiyle uyumlu hale getirilmesine odaklanmaya devam edilmesi ve sistemde kalmaya teşvik mekanizmaları geliştirilmesinin yanında kayıt dışılıkla etkin mücadele edilmesi ve tamamlayıcı emeklilik modellerinin güçlendirilmesi elzemdir. Mevcut parametrelerle sürdürülebilirliği giderek zorlaşan sistem sadece teknik bir düzenlemeyi değil aynı zamanda iş gücü piyasasının verimliliğini de kapsayan köklü ve kapsamlı bir yapısal dönüşümü zorunlu kılmaktadır.

GİRİŞ

Modern devlet anlayışının en temel sütunlarından biri olan sosyal güvenlik sistemi, bugün tarihinin en ciddi yapısal sınavlarından birini vermektedir. Kişiyi doğumundan ölümüne hatta sonrasında hak sahiplerini de koruma altına alan bu devasa şemsiye dünyanın birçok ülkesinde bir değişim rüzgarının etkisi altındadır.

Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) analizlerinde de açıkça görüldüğü üzere sistemin finansmanını etkileyen parametreler artık sadece teknik birer veri olmaktan çıkmış; toplumsal refahın ve ekonomik dengenin belirleyicisi haline gelmiştir. Gelinen noktada Türkiye’de sosyal güvenlik kapsamında olanların oranı yüzde 90,38’dir¹ ancak pasif sigortalıların kapsamdaki yeri artmaya devam etmektedir.

Bu nedenle sistem üzerindeki baskı unsurları ve bundan kaynaklanan düğümün nasıl çözülebileceği önem arz etmektedir. Bu çerçevede bu analizde i) sosyal güvenlik sistemini zorlayan bir mesele olarak nüfusun yaşlanmasının boyutları, ii) nüfusun yaşlanmasıyla bağlantılı olarak ortaya çıkan aktüeryal dengenin hangi aşamada bulunduğu ve iii) sosyal güvenlik sisteminin geleceği açısından iş gücü piyasası, sağlık harcamaları ve sistemin girdilerinin yerinin neler olduğuna cevap vermeye çalışılmaktadır.

¹ “Çalışma Hayatı İstatistikleri E-Bülteni”, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Sayı: 37, (2026), s. 10.

DEMOGRAFİK SAATLİ BOMBA: NÜFUSUN YAŞLANMASI

OECD ülkelerindeki yaşlı nüfus oranı 1970'ten (yüzde 9,3) günümüze kadar kesintisiz ve belirgin bir artış ortaya koyarak (2024 verilerine göre) yüzde 18,5'e ulaşmış durumdadır.² Türkiye'de halihazırda yüzde 11,1 seviyesinde olan yaşlı nüfus oranının³ 2050'de yüzde 23,1'e yükseleceği tahmin edilmektedir.⁴

Öte yandan OECD ülkelerinde yaşlı nüfus oranı zaten yüksek bir seviyeden (yüzde 18,5) başlayarak 2060'ta yüzde 30'a çıkması beklenirken⁵ Türkiye daha düşük bir başlangıç düzeyine (yüzde 11,1) sahip olmasına rağmen 2050'de yüzde 23,1'e ulaşarak daha hızlı bir artış sürecine girmiştir. Dolayısıyla Türkiye halen görece genç bir nüfusa sahip olsa da önümüzdeki yıllarda OECD'ye benzer şekilde hızla yaşlanacaktır. Başka bir deyişle OECD'de yaşlanma daha ileri bir aşamadayken Türkiye'deki süreç ise daha geriden gelip daha hızlı ilerleyen bir dönüşüm niteliği taşımaktadır.

Hal böyle olunca çalışanların emeklileri finanse etmesine dayanan mevcut sosyal güvenlik sistemi mantığı Türkiye'de ciddi bir sorunla karşı karşıya bulunmaktadır.

DOĞUŞTA BEKLENEN YAŞAM SÜRESİ VE DOĞURGANLIK HIZI

Türkiye'nin yaşlanan bir nüfus hüviyetine bürünmesi, bir yönüyle sağlıktaki gelişmeler ve buna bağlı yaşam kalitesindeki artışla bağlantılı "doğuşta beklenen yaşam süresi"nin uzamasıyla ilgiliyken diğer yönünde ise "doğurganlık hızları"ndaki dramatik düşüşün etkisi söz konusudur.

Türkiye'de 2013-2024 arasındaki doğuşta beklenen yaşam süresi verileri incelendiğinde (Grafik 1) genel seyrin dalgalı bir grafik çizdiği ve cinsiyetler arası belirgin farkın korunduğu görülmektedir. Kadınların erkeklere oranla her dönemde daha uzun bir yaşam süresine sahip olduğu net olmakla birlikte toplamda 2013'ten 2017-2019 dönemine kadar yaşam süresinde istikrarlı bir artış trendi hakimken bu dönemde toplam beklenen yaşam süresi 78,6 yıla yükselerek zirve noktayı görmüştür. Ancak özellikle 2020 sonrası (koronavirüs [Covid-19] salgını etkilerinin de görüldüğü) dönemde belirgin bir düşüş yaşanmış⁶ ve toplam yaşam süresi 2021-2023 döneminde 77,3 yıla kadar gerilemiştir. 2022-2024 verileri ise

2 "Elderly Population", OECD, <https://www.oecd.org/en/data/indicators/elderly-population.html>, (Erişim tarihi: 19 Nisan 2026).

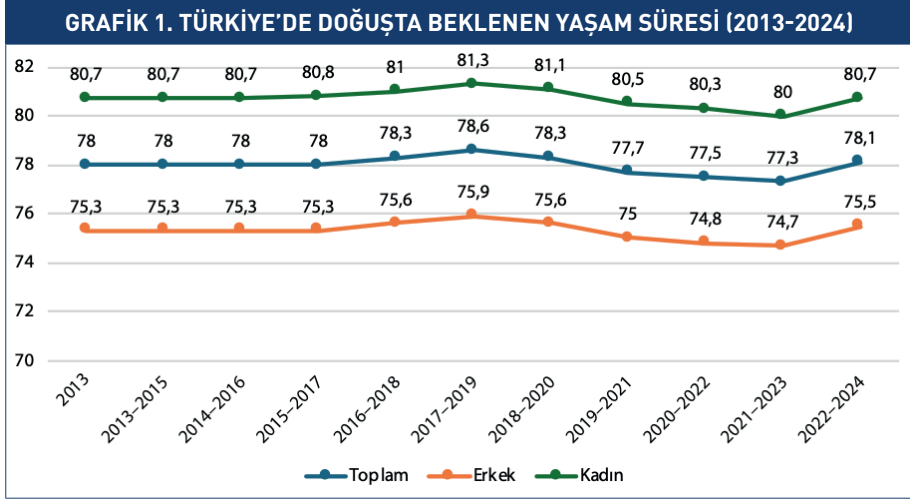
3 "Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2025", TÜİK, 9 Şubat 2026, <https://veriportali.tuik.gov.tr/tr/press/53899>, (Erişim tarihi: 18 Nisan 2026).

4 "İstatistiklerle Yaşlılar, 2024", TÜİK, 13 Mart 2025, <https://veriportali.tuik.gov.tr/tr/press/54079>, (Erişim tarihi: 18 Nisan 2026).

5 "The Fiscal Impact of Population Ageing: How can We Afford Getting Older?", OECD, 7 Kasım 2025, <https://oecdecoscope.blog/2025/11/07/the-fiscal-impact-of-population-ageing-how-can-we-afford-getting-older>, (Erişim tarihi: 29 Nisan 2026).

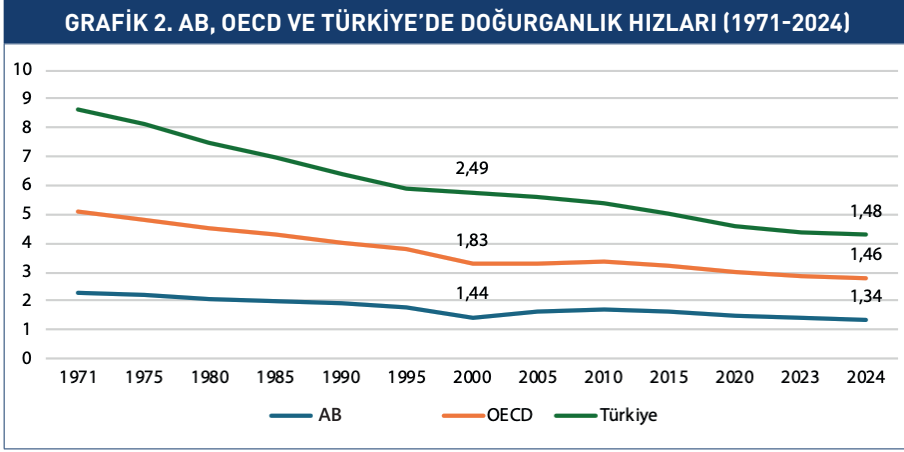
6 Ancak OECD ölçeğinde ve özelde Türkiye'de de koronavirüs salgını 65 yaş üstü kesim için yaşam beklentisinin uzun vadeli tahminlerini önemli ölçüde etkilememiştir. Bkz. *Pensions at a Glance 2025: OECD and G20 Indicators*, (OECD Publishing, Paris: 2025), s. 15.

bu düşüşün ardından yeniden bir toparlanma eğilimine girdiğini ve toplam yaşam süresinin 78,1 yıla çıktığını göstermektedir.

Kaynak: "Hayat Tabloları 2013-2024", TÜİK, 30 Temmuz 2025, <https://veriportali.tuik.gov.tr/press/54081>, (Erişim tarihi: 13 Nisan 2026).

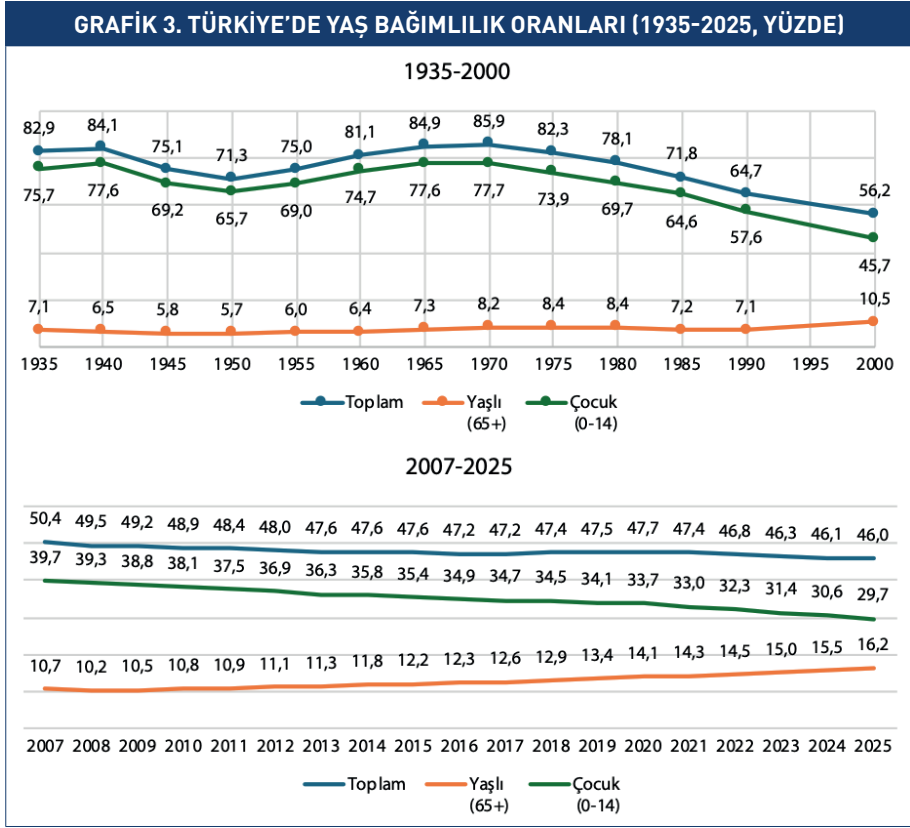
Doğurganlık hızlarındaki süreklilik arz eden düşüşler de nüfusun yaşlanması sürecinin temel belirleyicileri arasında yer almaktadır. Nitekim Grafik 2'de görüldüğü üzere Türkiye, OECD ve Avrupa Birliği (AB) genelinde sürekli ve keskin bir azalış trendi söz konusudur. 1971'de oldukça yüksek seviyelerde olan doğurganlık hızları on yıllar içerisinde kademeli olarak düşerek 2024'te birbirine çok yakın seviyelere gerilemiştir. 1971'de doğurganlık hızı OECD ve AB'nin çok üzerinde olan Türkiye geçen 50 yılda en sert düşüşü yaşayan ülke olmuştur. Başka bir ifadeyle Türkiye, demografik geçiş sürecini çok daha hızlı yaşamaktadır. Öyle ki 2024 verilerine göre Türkiye'nin doğurganlık hızı 1,48'e kadar gerileyerek OECD (1,46) ve AB (1,34) ortalamalarına oldukça yaklaşmıştır. Özetle Türkiye 1970'lerde "çok çocuklu" bir toplum yapısına sahipken 2024 itibarıyla demografik açıdan AB ve OECD ülkeleriyle benzer "düşük doğurganlık" kaderini paylaşır hale gelerek "yaşlı toplum" hüviyetini kazanmıştır.

Kaynak: Yazar tarafından Eurostat, OECD ve TÜİK verilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

YAŞ BAĞIMLILIK ORANLARI

Kadın başına 2,1 olan yenilenme seviyesinin altındaki doğurganlık, her neslin bir öncekinden daha küçük olmasına ve “yaşlı bağımlılık oranı”nın artmasına yol açmaktadır. Grafik 3 incelendiğinde 1935-2000 döneminde toplam bağımlılık oranının büyük ölçüde çocuk (0-14 yaş) bağımlılığı tarafından sürüklendiği ancak bu oranın 1970’teki zirvesinden (yüzde 77,7) sonra keskin bir düşüşe geçerek 2000’de yüzde 45,7’ye gerilediği dikkat çekmektedir. Buna karşın aynı dönemde yüzde 8 civarında seyreden yaşlı bağımlılık oranı 2000’den itibaren çift haneli rakamlara ulaşarak yükseliş trendine girmiştir. 2007-2025 döneminde ise çocuk bağımlılık oranı yüzde 30’un altına gerilerken yaşlı bağımlılık oranı her yıl istikrarlı artışla yüzde 16,2 seviyesine ulaşmıştır. Özetle Türkiye geçmişteki genç ve çocuk ağırlıklı bağımlı nüfus yapısından hızla çocuk sayısının azaldığı ve yaşlı nüfusun ekonomik yükünün arttığı bir yapıya dönüşmektedir.

Kaynak: "İstatistiklerle Yaşlılar, 2025", TÜİK, 12 Mart 2026, <https://veriportali.tuik.gov.tr/press/58231>, (Erişim tarihi: 19 Mart 2026).

Türkiye'nin demografik yapısı tarihsel süreçte OECD ortalamasına kıyasla oldukça genç bir profil sergilemiş olsa da projeksiyonlar bu durumun hızla değişmekte olduğunu göstermektedir. Tablo 1 incelendiğinde 1954'te yüzde 8,6 olan yaşlı bağımlılık oranı 2024'e gelindiğinde yüzde 16,8'e yükselmiş olsa da halen yüzde 32,6 olan OECD ortalamasının yaklaşık yarısı seviyesindedir. Bu durum Türkiye'nin halen "demografik fırsat penceresi"nden faydalandığını kanıtlamaktadır. Ancak asıl kritik değişim 2024 sonrasında gerçekleşecektir. Zira Türkiye'nin yaşlı bağımlılık oranınının 2054'te yüzde 42,5'e ve 2084'te ise dramatik bir sıçrayışla yüzde 75,4'e ulaşacağı öngörülmektedir. Bu projeksiyon Türkiye'nin yüzyılın sonuna doğru OECD ortalaması olan yüzde 67,7'yi geride bırakarak dünyada yaşlı nüfus yükünün en ağır hissedildiği ülkelerden biri haline geleceğine işaret etmektedir. Dolayısıyla Türkiye yaşlanma sürecini OECD'nin öncü ülkelerinden daha geç yaşasa da çok daha hızlı ve keskin bir şekilde tamamlayacaktır. Bu durum –özellikle 2054-2084 arasındaki ivme dikkate alındığında– Türkiye'de sosyal güvenlik sistemleri, sağlık hizmetleri ve iş gücü piyasası üzerinde OECD ülkelerine nazaran çok daha şiddetli bir baskı oluşabileceğine işaret etmektedir.

TABLO 1. OECD, AB VE TÜRKİYE'NİN YAŞLI BAĞIMLILIK ORANLARININ DEĞİŞİMİ (1954-2084)													
Ülke	1954	1964	1994	2024	2054	2084	Ülke/Bölge	1954	1964	1994	2024	2054	2084
Avustralya	14,7	16,1	19,7	30,4	45,2	51,8	Meksika	7,0	6,7	9,2	14,0	31,4	56,0
Avusturya	18,9	22,7	24,5	34,1	61,1	64,9	Hollanda	15,2	18,0	20,9	34,8	48,9	62,2
Belçika	18,9	22,2	26,0	35,7	53,3	63,6	Yeni Zelanda	17,1	16,7	19,8	29,5	45,4	58,1
Kanada	14,6	15,3	19,4	33,2	47,3	57,6	Norveç	17,2	21,5	27,5	31,9	51,9	65,6
Şili	6,4	7,7	12,7	22,5	52,3	95,0	Polonya	9,7	12,4	18,9	33,7	67,8	82,6
Kolombiya	7,2	7,1	8,1	15,7	38,5	68,2	Portekiz	13,5	15,3	24,9	42,5	66,6	60,1
Kosta Rika	7,5	7,6	9,6	19,7	49,9	89,5	Slovak Cumhuriyeti	12,1	14,4	18,7	30,6	62,8	67,1
Çekya	14,4	18,2	22,0	35,7	59,7	58,7	Slovenya	13,5	14,2	19,2	37,2	65,7	62,5
Danimarka	16,9	20,1	25,2	36,2	47,4	59,4	İspanya	13,3	15,4	24,6	34,9	76,2	76,8
Estonya	18,0	18,6	22,3	37,1	62,7	72,1	İsveç	18,1	21,5	30,3	36,8	49,4	63,0
Finlandiya	12,5	14,5	23,2	42,8	54,0	68,7	İsviçre	16,4	18,2	23,6	33,3	60,9	60,9
Fransa	19,8	22,0	25,3	40,2	53,4	59,9	Türkiye	8,6	10,1	9,8	16,8	42,5	75,4
Almanya	17,0	20,8	24,1	39,8	59,7	58,8	Birleşik Krallık	18,9	21,2	27,3	34,0	46,1	59,5
Yunanistan	12,2	13,5	25,5	41,6	70,7	73,8	ABD	14,9	17,8	21,0	30,8	42,9	52,7
Macaristan	13,9	17,2	23,7	35,3	52,0	53,6	OECD	14,0	15,9	20,8	32,6	55,2	67,7
İzlanda	14,6	17,5	19,6	26,0	45,4	68,1	Arjantin	8,1	10,7	17,5	21,3	37,0	69,7
İrlanda	20,8	22,8	20,9	27,0	51,1	65,2	Brezilya	5,4	6,2	8,7	17,7	43,1	63,2
İsrail	7,9	11,2	18,7	24,1	30,0	38,8	Çin	9,3	8,0	10,1	23,1	64,2	115,9
İtalya	15,0	17,4	27,0	42,0	76,6	80,2	Hindistan	6,8	7,7	8,6	12,0	27,1	51,4
Japonya	10,1	10,8	22,6	54,9	80,0	81,6	Endonezya	4,3	5,7	8,6	12,2	27,3	41,8
Güney Kore	6,4	7,3	9,0	29,3	84,5	122,0	Suudi Arabistan	7,5	7,2	4,3	4,5	14,5	23,1
Letonya	18,0	18,1	22,5	37,9	58,7	73,8	Güney Afrika	8,1	7,7	8,2	11,3	20,8	27,4
Litvanya	12,7	15,3	20,3	33,5	55,7	82,6	AB (27)	14,9	17,1	22,8	36,0	59,6	67,4
Lüksemburg	16,3	18,6	22,0	24,4	50,3	60,6							

Kaynak: Pensions at a Glance 2025: OECD and G20 Indicators, s. 197.

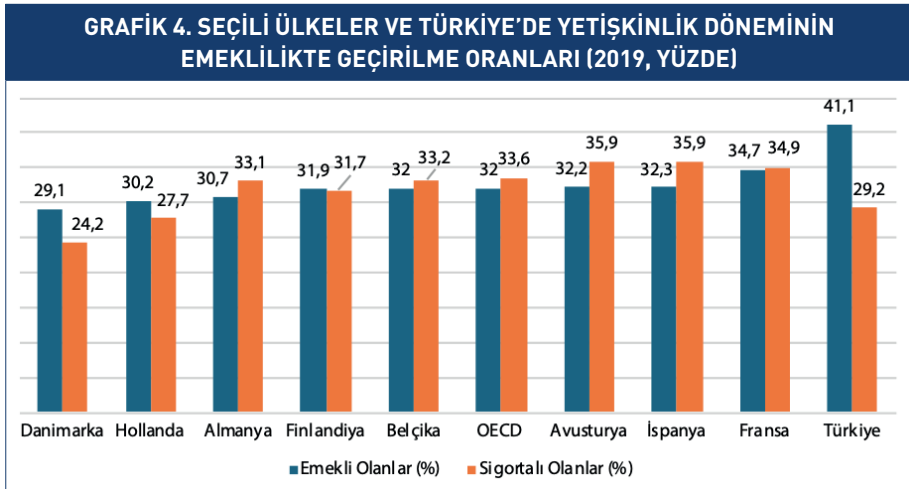
EMEKLİLİK: SÜRE, YAŞ VE AYLIK

En büyük baskı alanlarından ve tehditlerden biri de emeklilik sistemlerinin finansal sürdürülebilirliğinin giderek zorlaşmasıdır. Bu nedenle OECD ülkelerinde sistemin mali sürdürülebilirliğinin sağlanması adına emeklilik yaşının artırılması yaygın bir yöntem olarak tercih edilmektedir. Bunun yanında prim oranlarının artırılması veya emekli aylıklarının azaltılması da başvurulan alternatifler arasında yer alabilmektedir. Nitekim OECD ülkelerinin yarısından fazlası gelecekte emeklilik yaşını yükseltmeyi planlamaktadır.⁷ Söz konusu finansal

⁷ Pensions at a Glance 2025: OECD and G20 Indicators, s. 14, 17.

baskıyı daha iyi anlama adına yetişkinlik döneminin “emeklilikte geçirilen” vakti önem kazanmaktadır.

Bu noktada Grafik 4, Türkiye'nin OECD ülkelerinden keskin bir şekilde ayrıştığını ortaya koymaktadır. En çarpıcı veri ise Türkiye'de yetişkinlik döneminin⁸ yüzde 41,1 gibi oldukça yüksek bir oranının emeklilikte geçirilmesidir. Bu oran listedeki tüm ülkeler arasında açık ara en yüksek seviyededir ve yüzde 32 olan OECD ortalamasının da çok üzerindedir. Buna karşılık Türkiye yüzde 29,2 ile yetişkinlik döneminde “sigortalı/çalışan” olarak geçirilen sürenin en düşük olduğu ülkelerden biri konumundadır. Diğer ülkeler ve OECD ortalaması incelendiğinde sigortalı olarak geçirilen sürenin çoğunlukla emeklilik süresinden daha uzun olduğu veya en azından dengeli bir seyir izlediği görülürken Türkiye'de ise bu dengenin tersine dönerek emeklilik süresinin sigortalılık süresine kıyasla belirgin biçimde öne çıktığı gözlemlenmektedir. Bu durum Türkiye'de yetişkin ömrünün önemli bir bölümünün resmi kayıtlara göre aktif çalışma hayatı dışında (örneğin EYT)⁹ geçtiğini göstermektedir. Ancak kayıt dışı istihdamın halen yüksek olması ve emeklilik sonrası fiili çalışma gibi olgular bu sürenin gerçekte daha farklı bir yapıya sahip olabileceğine de işaret etmektedir. Buna binaen “emeklilik yaşı”, emekliliğe hak kazanmak için gerekli olan “prim ödeme gün sayısı” ve “emekli aylığı alınan süre” önemli hale gelmektedir.

Kaynak: Yazar tarafından SGK verileri kullanılarak hazırlanmıştır; *Pensions at a Glance 2019: OECD and G20 Indicators*, s. 181.

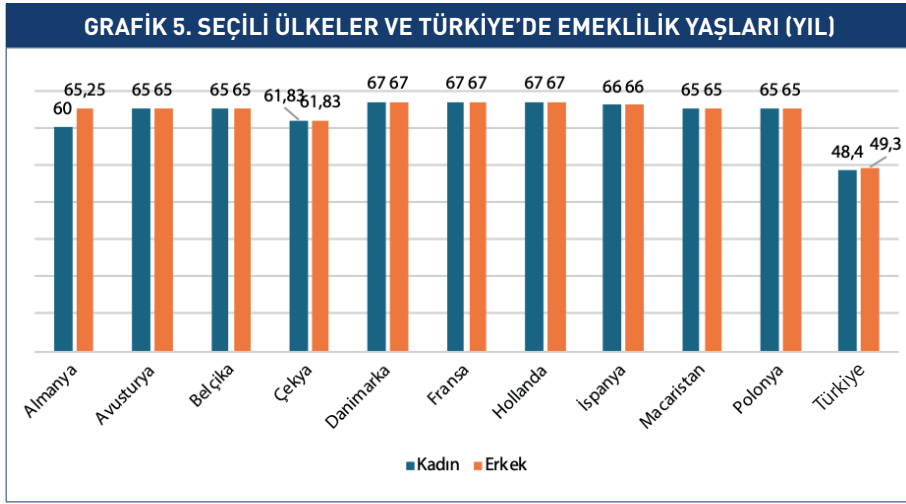
Seçili ülkeler ile Türkiye'nin emeklilik yaşlarını kıyaslayan Grafik 5, Türkiye'nin demografik ve yasal uygulama açısından Avrupa ülkelerinden ne denli keskin bir biçimde ayrıldığını gözler önüne sermektedir. Danimarka, Fransa ve

⁸ Yetişkinlik dönemi, 20 yaş sonrası dönem olarak kabul edilmektedir. Yetişkinlik döneminin emeklilikte geçirilen oranı da emeklilik yaşındaki beklenen yaşam süresinin yetişkinlik dönemine bölünmesiyle elde edilmektedir.

⁹ SGK verileri, EYT'lilerin yetişkinlik dönemlerinin yandan fazlasını (2023 itibarıyla yüzde 52,7) emeklilikte geçirdiklerini söylemektedir.

Hollanda gibi Avrupa ülkelerinde emeklilik yaşının hem kadınlar hem de erkekler için 67 yaş bandında eşitlendiği görülürken Türkiye’de emekli olma yaş ortalaması (fiili emeklilik yaşı) kadınlarda 48,4 yaş ve erkeklerde 49,3 yaş seviyesindedir.¹⁰ Türkiye yaklaşık 20 yıla varan bir farkla listede en düşük emeklilik yaşını uygulayan ülke konumundadır. Öte yandan OECD ülkelerindeki mevcut yasalara göre bu ülkelerin yarısından fazlasında emeklilik yaşı artacaktır. 2024’te emekli olanlar için erkeklerde 64,7 ve kadınlarda 63,9 olan emeklilik yaşı 2024’te çalışmaya başlayanlar için sırasıyla 66,4 ve 65,9 rakamlarına yükselecektir.¹¹

Bu tablo Türkiye’nin Avrupa ve OECD ülkelerine kıyasla daha erken yaşta resmi olarak iş gücü piyasasından çekilen bir nüfus yapısına sahip olduğu ve bu nedenle sosyal güvenlik sistemi üzerinde daha uzun süreli bir finansman yükü oluşturduğu anlamına gelmektedir. Bununla birlikte Türkiye’de emeklilik sonrası kayıt dışı istihdam veya fiili çalışma eğilimleri bu tablonun kısmen farklılaşabileceğine de işaret etmektedir.

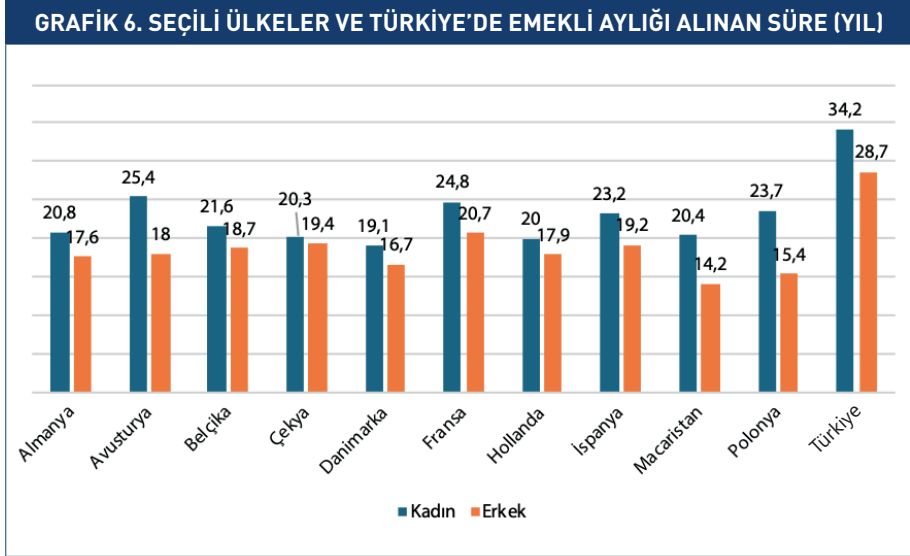
Kaynak: SGK verileri kullanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır; *Pensions at a Glance 2025: OECD and G20 Indicators*, s. 37.

Grafik 6, Türkiye’nin emeklilik sistemi ve demografik yapısı bakımından Avrupa ülkeleriyle arasındaki en temel farkı “süre” üzerinden ortaya koymaktadır. Düşük emeklilik yaşı ortalaması (Grafik 5) ve artan yaşam süresi (Grafik 1) verilerinin doğal bir sonucu olarak Türkiye’de emekli aylığı alınan süre kadınlarda 34,2 yıl ve erkeklerde 28,7 yıl ile listedeki tüm ülkelerin çok üzerinde seyretmektedir. Bu değerler Almanya (kadın 20,8; erkek 17,6) ve Hollanda (kadın 20; erkek

10 Türkiye’de emekli olabilmek için kadınlar için 65 yaş sınırıdır. Diğer statüler için 2008’de yürürlüğe giren 5510 sayılı Kanun ile emeklilik sistemi yeniden düzenlenmiştir. Buna göre prim gün sayısı 7 bin 200 olarak belirlenmiş, emeklilik yaşı 2035’e kadar kademeli olarak sabitlenmiş ve 2048’de kadın ve erkek için emeklilik yaşı 65’e eşitlenecek şekilde planlanmıştır. Bkz. Faruk Taşçı, *Geleceğin Türkiye’sinde Yaşlı Olmak: Nüfusun Yaşlanmasıyla Ortaya Çıkan Sorunlarla Mücadele*, (SETA Rapor, İstanbul: 2025), s. 25.

11 *Pensions at a Glance 2025: OECD and G20 Indicators*, s. 16.

17,9) gibi ülkelerle kıyaslandığında Türkiye'deki bir emeklinin ortalama 10 ile 14 yıl daha fazla süre sistemden aylık aldığını göstermektedir.

Kaynak: Yazar tarafından SGK verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Grafik 6 genelinde göze çarpan bir diğer önemli husus ise tüm ülkelerde kadınların biyolojik yaşam süresi avantajı ve erken emeklilik hakları nedeniyle erkeklerden daha uzun süre aylık almalarıdır. Ancak bu farkın en geniş olduğu ülkelerden biri yine Türkiye'dir. Polonya ve Avusturya gibi ülkelerde kadın ile erkek arasındaki süre farkı 7-8 yıla kadar çıkarken Türkiye'de bu farkın korunmasıyla birlikte her iki cinsiyetin de mutlak süre bakımından zirvede yer alması dikkat çekmektedir.

Özetle bu durum Türkiye'de kişilerin hayatlarının neredeyse üçte birinden fazlasını emekli statüsünde geçirdiklerini ve bu durumun sosyal güvenlik sistemi üzerinde sürdürülebilirlik açısından dünya ölçeğinde istisnai bir finansal yük oluşturduğunu bir kere daha kanıtlamaktadır.

AKTÜERYAL DENGE

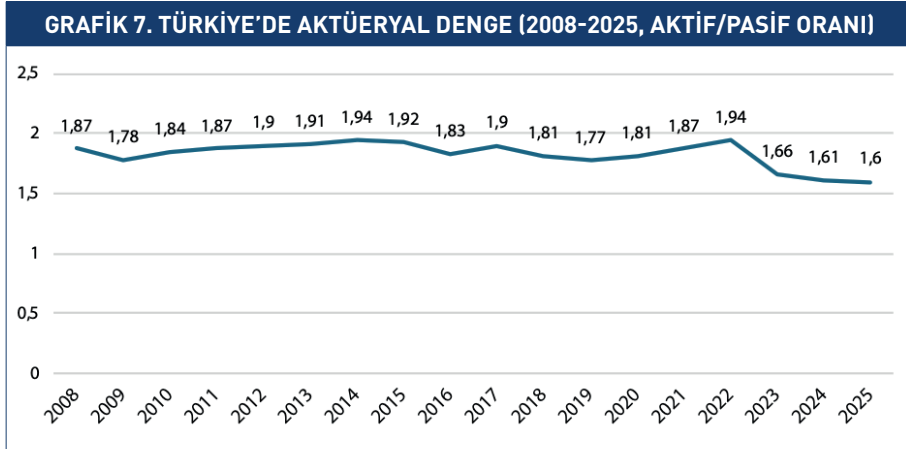
Tam da bu noktada aktüeryal dengenin ne derece önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Zira "aktüeryal denge" bir sosyal güvenlik sisteminin çalışanlardan topladığı prim gelirleriyle, emeklilere yaptığı maaş ödemelerini ve diğer yükümlülüklerini dış kaynağa ihtiyaç duymadan uzun vadede karşılama kapasitesidir. Sosyal güvenlik sistemlerinde aktüeryal denge, aktif sigortalı sayısının pasif sigortalı sayısına oranlanmasıyla hesaplanmaktadır.

Grafik 7 incelendiğinde Türkiye'nin sosyal güvenlik sistemindeki aktüeryal dengenin belirgin bir daralma sürecine girdiği görülmektedir. Sürdürülebilir bir yapı için her bir emekliyi en az dört çalışanın finanse etmesi gerektiği kabul edi-

lirken¹² Türkiye’de bu oran 2008-2022 döneminde 1,8-1,9 bandında seyrederek zaten kırılğan bir görünüm sergilemiştir. Ancak asıl bozulma ise 2022 sonrasında belirginleşmiş; oran 1,94’ten 2023’te 1,66’ya ve 2025’te 1,6 seviyesine kadar gerileyerek sistemin mali dengesinde hızlı bir zayıflamaya işaret etmiştir. Nitekim SGK verilerine göre örneğin 2002-2025 arasında aktif (çalışan) sigortalı sayısı yüzde 115 artarak 26 milyona ulaşırken aynı dönemde pasif (emekli) sigortalı sayısı ise yüzde 159 artarak 17 milyona dayanmıştır. Bu durum aktif-pasif dengesinin emeklilik sistemi aleyhine bozulduğunu ve dolayısıyla aktüeryal yapının sürdürülebilirlik açısından giderek daha fazla baskı altında kaldığını göstermektedir.

Aktüeryal dengenin bozulması sosyal güvenlik sisteminin mali sürdürülebilirliğini yitirerek bütçenin açık vermesi ve gelecek nesiller üzerinde ağır bir finansal yük oluşturması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla Türkiye geçmişte yaklaşık 4-5 çalışanın 1 emekliyi finanse ettiği görece güçlü aktüeryal denge dönemlerinden günümüzde bu oranın 2’nin altına düştüğü daha kırılğan bir döneme girmiş durumdadır.

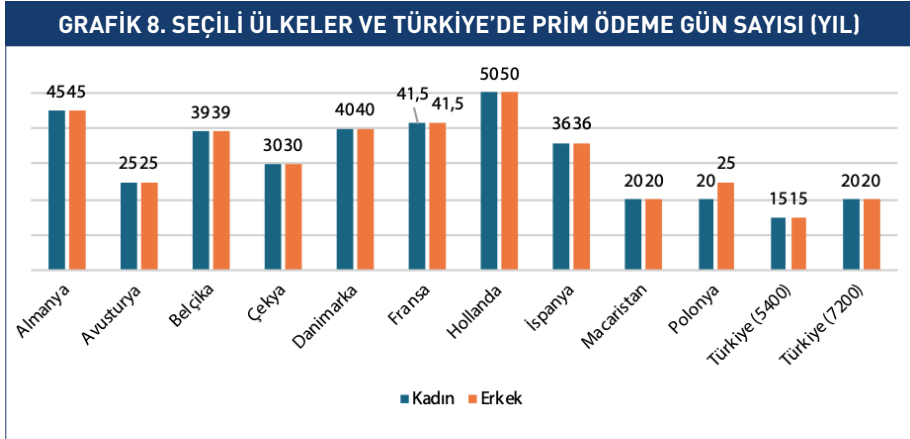
Buna ek olarak “alt sınır aylıkları” gibi sosyal amaçlı koruma mekanizmaları bir yandan düşük prim ödeyenleri korurken diğer yandan ise uzun süre ve yüksek prim ödeyenlerin motivasyonunu kırabilmektedir.

Kaynak: SGK verileri kullanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

Bu noktada emekliliğe hak kazanmak için gerekli olan prim ödeme gün sayısı önemli bir çerçeve sunmaktadır. Grafik 8 incelendiğinde Türkiye’nin emekliliğe hak kazanmak için gereken prim yükümlülüğünün Avrupa ülkelerine kıyasla oldukça düşük bir seviyede tutulduğu açıkça görülmektedir. Emeklilik hakkı kazanmak için Hollanda’da 50 yıl, Almanya’da 45 yıl ve Fransa’da 41,5 yıl prim ödeme şartı aranırken Türkiye’de ise bu sürenin 5 bin 400 gün üzerinden 15 yıl ve 7 bin 200 gün üzerinden 20 yıl olarak belirlenmiş olması demografik ve aktüeryal denge farkını net bir şekilde ortaya koymaktadır.

¹² Beyza Mıynat Taşdemir, “Sosyal Güvenlik Sistemine Yapılan Bütçe Transferlerinin Etkileri: Türkiye Örneği”, *Türkuaz Uluslararası Sosyo-Ekonomik Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 2, (2025), s. 77.

Kaynak: Yazar tarafından SGK verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Başka bir ifadeyle bu durum örneğin Türkiye'deki bir çalışanın Hollanda'daki bir çalışana göre ortalama 30-35 yıl daha az prim ödeyerek emeklilik hakkı kazandığı anlamına gelmektedir. Sisteme katkı sunulan sürenin bu kadar kısa ve sistemden maaş alınan sürenin ise (kadınlarda 34,2 yıl ve erkeklerde 28,7 yıl; Grafik 6) bu kadar uzun olması otomatik olarak aktüeryal dengeyi doğrudan bozan temel unsurdur.

En nihayetinde aktüeryal denge (adalet) sağlanamadığında ise finansman açıklarının kapanması için genel bütçeden katkı sağlanması yoluna gidilmekte ve bu da diğer bazı kamu yatırımlarının azalmasına yol açabilmektedir.

İŞ GÜCÜ PİYASASININ KIRILGANLIĞI VE KAYIT DIŞI EKONOMİ

Aktüeryal dengenin bir ayağı aktif sigortalılar olduğu için sosyal güvenlik sisteminin finansmanında istihdam adeta önemli bir yakıt işlevi görmektedir. Bu noktada iş gücü göstergeleri kritik önem taşımaktadır. Ancak istihdamın kayıt dışı boyutu sistem açısından sorun oluşturmaktadır.

İŞ GÜCÜ GÖSTERGELERİ: İŞ GÜCÜNE KATILIM, İSTİHDAM VE İŞSİZLİK

İş gücü göstergeleri denildiğinde iş gücüne katılım oranı (İKO), istihdam ve işsizlikle ilgili veriler anlamlı olmaktadır.

Son yıllarda Türkiye'de İKO genel olarak artış eğilimindedir. Şubat 2026 itibarıyla bu oran yüzde 52,8 seviyesindedir.¹³ Bu seviye özellikle kadınların ve gençlerin iş gücü piyasasına daha fazla dahil olmasıyla ilişkilendirilmektedir. Ancak uzun dönem perspektifiyle bakıldığında İKO açısından Türkiye'nin

¹³ "İşgücü İstatistikleri, Mart 2026", TÜİK, 29 Nisan 2026, <https://veriportali.tuik.gov.tr/tr/press/57998>, (Erişim tarihi: 29 Nisan 2026).

halen OECD ve AB ortalamalarının gerisinde olduğu ve katılım oranının yapısal olarak “orta” düzeyde seyrettiği görülmektedir. Zira AB’de 2025’in son çeyreğinde İKO yüzde 75,6 seviyesindedir.¹⁴ Dolayısıyla Türkiye’nin durumu, potansiyel iş gücünün önemli bir kısmının halen piyasaya tam olarak dahil olmadığını göstermektedir.

İstihdam oranı ise Mart 2026 itibarıyla Türkiye’de yüzde 48,5 olarak gerçekleşmiştir. Son 10 yıllık eğilim incelendiğinde 2019-2020 arasında (küresel salgının etkisiyle) belirgin bir düşüş, 2021 sonrası toparlanma ve 2023-2026 arasında belirgin artış dikkat çekmektedir.¹⁵ Ancak Türkiye, AB’nin 2025’teki yüzde 76,1’lik istihdam oranından epey geride durmaktadır.¹⁶ Yine de Türkiye’nin istihdam oranlarındaki toparlanma; ekonomik aktivitenin yeniden artması, hizmet ve sanayi sektörlerindeki istihdam genişlemesiyle ilişkilendirilmektedir.

2026 Mart’ıyla Türkiye’deki işsizlik oranı ise yüzde 8,1’e gerileyerek son 15 yılın en düşük seviyelerinden biri olmuştur.¹⁷ İşsizlik oranındaki genel eğilimse 2018-2019 arasında (ekonomik daralmanın etkisiyle) tek haneli seviyeden çift haneye çıkış, 2020’de küresel salgının etkisiyle yüksek seviye, 2021 sonrası kademeli düşüş ve 2024 sonrası tek haneli seviyeye dönüş şeklindedir. Bu düşüş olumlu görünmekle birlikte hem (Şubat 2026 itibarıyla) AB genelindeki yüzde 5,9’luk işsizlik oranına¹⁸ yakın değildir hem de geniş tanımlı işsizlik (atıl iş gücü) oranlarının yüksekliği Türkiye’de işsizlikteki iyileşmenin kalite açısından sınırlı olabileceğini göstermektedir.

Dolayısıyla Türkiye iş gücü piyasası son 10 yılda üç temel aşamadan geçmiştir: (i) 2015-2018 arasında görece istikrarlı ama kırılgan denge, (ii) 2019-2020 arasında ekonomik daralma ve küresel salgının etkisiyle bozulma ve (iii) 2021-2024 arasında toparlanma ve kısmi iyileşme.

Bugün gelinen noktada iş gücüne katılım artmakta, istihdam toparlanmakta ve işsizlik düşmektedir. Bununla birlikte iş gücüne katılım oranı halen OECD ortalamasının altında, atıl iş gücü oranı yüksek durumda ve özellikle işsizlikte yapısal (genç ve kadın işsizlikleri) sorunlar devam etmektedir.

Veriler, Türkiye’nin sosyal güvenlik sisteminin demografik fırsat penceresinin sonuna yaklaştığını ve ciddi bir finansal sürdürülebilirlik kriziyle karşı karşıya olduğunu göstermektedir.

¹⁴ “Labour Force Participation Rates by Citizenship - Quarterly Data”, Eurostat, 17 Nisan 2026, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/lfsq_argan/default/table, (Erişim tarihi: 18 Nisan 2026).

¹⁵ “İşgücü İstatistikleri, Mart 2026”.

¹⁶ “Employment - Annual Statistics”, Eurostat, Nisan 2026, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Employment_-_annual_statistics, (Erişim tarihi: 18 Nisan 2026).

¹⁷ “İşgücü İstatistikleri, Mart 2026”.

¹⁸ “Euro Area Unemployment at 6.2%”, Eurostat, 1 Nisan 2026, <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-euro-indicators/w/3-01042026-ap>, (Erişim tarihi: 18 Nisan 2026).

Bu çerçevede genç iş gücü piyasası açısından bakıldığında 15-24 yaş grubunda işsizlik oranı Mart 2026 itibarıyla yüzde 15,3 seviyesine inmiştir.¹⁹ Ancak bu oran gençlerin iş gücü piyasasına girişte önemli zorluklar yaşadığını ve işsizlik sorununun yapısal bir nitelik taşıdığını da göstermektedir. Son 10 yıllık süreçte özellikle 2019-2020 arasında ekonomik daralma ve koronavirüs salgını etkisinin yanında eğitimden istihdama geçiş sürecinin yeterince güçlü işlememesi ve genç iş gücü piyasasında uyumsuzlukların devam etmesi nedeniyle genç işsizlikte belirgin artış yaşanmış ancak sonrasında kısmi bir iyileşme görülmüştür. Yeterli olmasa bile yine de bu oranınla Türkiye (Şubat 2026 itibarıyla) AB'nin yüzde 15,3'lük genç işsizlik oranından²⁰ daha iyi seviyede bulunmaktadır.

Kadın iş gücü piyasası açısından değerlendirildiğinde ise daha yapısal bir durum dikkat çekmektedir. Mart 2026 itibarıyla Türkiye'de kadınların iş gücüne katılım oranı yüzde 35,3, istihdam oranı yüzde 31,1 ve işsizlik oranı yüzde 11,0 seviyesindedir.²¹ Bu göstergeler kadınların iş gücü piyasasına katılımının düşük olduğunu ve kadın istihdamının sınırlı kaldığını göstermektedir. Türkiye'de son 10 yıllık eğilimde kadınların iş gücüne katılımında kademeli bir artış olsa da bu sınırlı kalmış; OECD ve AB ortalamalarının oldukça altında bir yapı devam etmektedir. Örneğin Şubat 2026 itibarıyla AB genelinde kadın işsizlik oranı yüzde 6,1'dir.²²

Özetle Türkiye'deki iş gücü göstergelerinin gelişimine bakıldığında tüm olumlu gelişmelere rağmen özellikle AB ile kıyaslandığında göstergelerin yeterince iyileşmediği ortaya çıkmaktadır. Bu durumsa aynı zamanda sosyal güvenlik sisteminin bir nevi motorunun sürekli teklemesine neden olmaktadır. Zira özellikle düşük (yeterli olmayan) iş gücüne katılım oranı ve işsizlik sorunları sistem için önemli girdi olan prim tabanını daraltmaktadır.

KAYIT DIŞI İSTİHDAM

İş gücü söz konusu olduğunda istihdamın kayıt dışı yönü de Türkiye'nin sosyal güvenlik sisteminde önemli bir "kara delik" anlamına gelmektedir. Türkiye'de kayıt dışı istihdam oranı 2019'a kadar dirençli bir yapı sergilemiş olsa da son 4 yılda ciddi bir ivme kaybederek 10 yılın en düşük seviyesi olan yüzde 26,1'e gerilemiştir (Grafik 9). Bu çerçevede Ulusal İstihdam Stratejisi'nde yer alan "2028 yılında yüzde 23,4'e düşürülecektir"²³ hedefinin daha ulaşılabilir bir hale geldiği değerlendirilmektedir.

19 "İşgücü İstatistikleri, Mart 2026".

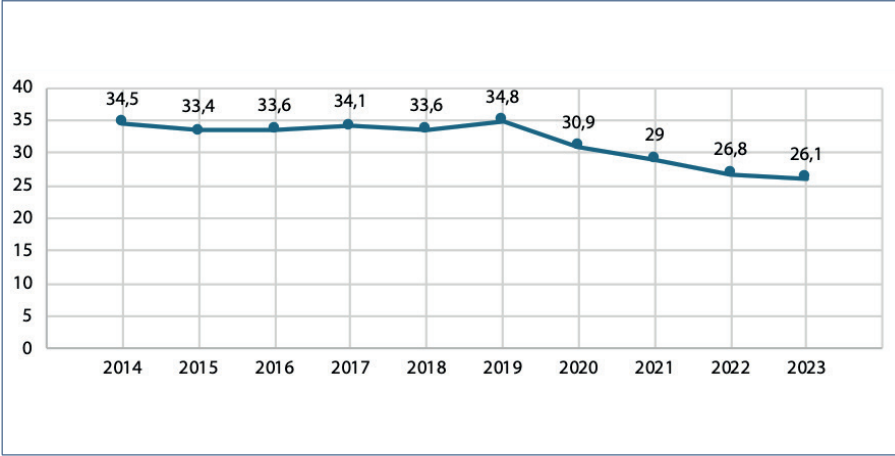
20 "Euro Area Unemployment at 6.2%".

21 "İşgücü İstatistikleri, Mart 2026".

22 "Euro Area Unemployment at 6.2%".

23 "Ulusal İstihdam Stratejisi (2025-2028)", s. 7.

GRAFİK 9. TÜRKİYE'DE KAYIT DIŞI İSTİHDAM ORANI (2014-2023, YÜZDE)

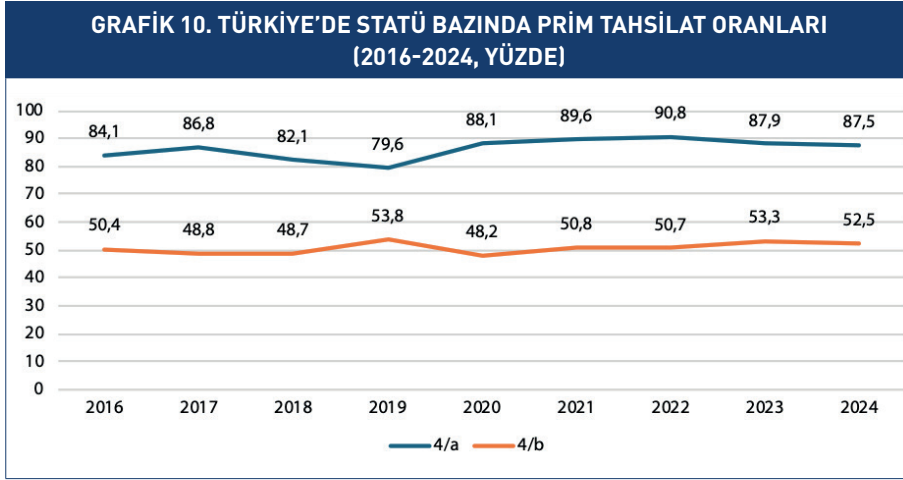
Kaynak: "Ulusal İstihdam Stratejisi (2025-2028)", T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, s. 20, <https://www.csgeb.gov.tr/Media/t0bomvck/ulusal-istihdam-stratejisi-2025-2028.pdf>, [Erişim tarihi: 18 Nisan 2026].

İstihdam hedefinin başarılması ve oranın daha da indirilmesi sosyal güvenlik sistemindeki finansman açısından kritiktir. Zira kayıt dışılık sadece devletin vergi kaybı yaşaması değil aynı zamanda insanların gelecekteki sağlık ve emeklilik haklarından mahrum kalması ve bugünün sosyal güvenlik sisteminin finansmanına ortak olmaması anlamını taşımaktadır.

PRİM TAHSİLATI VE YAPILANDIRMA KÜLTÜRÜ

Kayıt dışılık, sistemin dışında kalınması olduğu için prim tahsilatını ya tamamen ortadan kaldırmakta ya da kayıtlı olursa bile düşük ücret beyanı sebebiyle düşük prim tahsilatına yol açmaktadır. Bunun yanı sıra sistem içindeki statü bazında da prim tahsilat oranlarında değişkenlik görülebilmektedir.

Türkiye'de 2016-2024 arası kapsayan statü bazında prim tahsilat oranlarını gösteren Grafik 10 incelendiğinde 4/a (işçi) ve 4/b (Bağ-Kur) statüleri arasında tahsilat performansı açısından belirgin ve süreklilik arz eden bir farkın olduğu görülmektedir. Genel eğilimde 4/a statüsündeki prim tahsilat oranları yüzde 80-90 bandında seyrederek oldukça yüksek bir performans sergilerken 4/b statüsündeki oranların ise yüzde 50 civarında yatay bir seyir izlediği dikkat çekmektedir.

Kaynak: Yazar tarafından SGK verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Grafik 10, Türkiye’deki sosyal güvenlik sisteminde 4/a statüsünün prim finansmanının ana taşıyıcısı konumunda olduğunu kanıtlamaktadır. Buna karşılık 4/b statüsünde gözlenen düşük tahsilat oranları ise bu gruptaki sigortalıların (esnaf ve serbest meslek erbabı) ekonomik dalgalanmalara daha açık olduğunu ve/veya yapılandırma beklentileri gibi faktörlerin ödeme disiplini üzerinde baskı oluşturduğunu göstermektedir.

Tüm çabalara rağmen denetim ve ceza mekanizmalarının yeterince etkin olmaması, sık sık başvuru prim yapılandırmaları ve teşvik politikalarının net bir etki analiziyle desteklenmemesinin prim tahsilatını olumsuz etkilediğini söylemek mümkündür. Başka bir ifadeyle denetim ve ceza mekanizmalarının etkin çalışmaması, işverenlerin prim ödemelerini ertelemesine veya ödememesine yol açabilmektedir. Bununla bağlantılı olarak daha kritik olanı ise sıklıkla uygulanan borç yapılandırmalarıdır. Zira prim tahsilatını artırma amacıyla sıkça başvuru yapılandırmalar, primini düzenli ödeyenler nezdinde “adaletsizlik” algısı oluşturmakta ve sistemin ödeme disiplini zayıflatabilmektedir. Teşviklerin etkinliğine ilişkin belirsizliklerle birleşen bu durum ise sosyal güvenlik sisteminin nakit akışını (aktüeryal denge) bozarak kamu maliyesini sürekli ek finansman arayışlarına yöneltmektedir.

SAĞLIK HARCAMALARINDAKİ GELİŞMELER

Sistem için finansmanın önemli olduğu diğer bir husus da sağlık alanıyla ilgilidir. Zira sağlık harcamalarının arttığı bir tablo söz konusudur. Teknolojik gelişmeler, yeni tedavi yöntemleri ve ilaçlar sağlık hizmetlerinin kalitesini artırırken maliyetleri de ciddi biçimde yükseltmektedir. Buna bilinçsiz tedavi ve ilaç kullanımı eklendiğinde, sosyal güvenlik sisteminin sağlık ayağı giderek daha büyük bir finansman yükü haline gelmektedir.

Türkiye’de genel olarak sağlık alanı/ sektörü son 20 yılda önemli bir ivme kazanmış durumdadır. Bu nedenle doğal olarak sağlık harcamalarının genelde ve özelde kişi bazında artması beklenebilir. Tablo 2, Türkiye’nin 1999-2024 arasında sağlık harcamalarındaki devasa artışı ve özellikle son yıllarda yaşanan ivmeyi net bir şekilde ortaya koymaktadır. Türkiye’nin toplam sağlık harcamaları 1999’da 4,99 milyar TL seviyesindeyken 2010’a gelindiğinde bu rakam 11 katın üzerinde artarak 61,68 milyar TL’ye ulaşmıştır. Bu dönemde kişi başına düşen harcama da 79 TL’den 843 TL’ye yükselerek sağlık hizmetlerine erişimin kademeli olarak arttığını göstermiştir. 2009’daki duraksama hariç sağlık bütçesi her yıl düzenli bir büyüme sergilemiştir. Tablonun en çarpıcı yönü ise 2021 sonrasında gözlenen keskin harcama artışıdır. 2021’de 353,94 milyar TL olan harcamalar 2022’de neredeyse ikiye katlanarak 606,84 milyar TL’ye çıkmış ve 2023’te de tekrar ikiye katlanarak 1 trilyon TL barajını çoktan aşmıştır. 2024’e gelindiğinde ise toplam harcama 2,36 trilyon TL gibi rekor bir seviyeye ulaşmıştır. 2020 sonrasında yaşanan bu keskin yükseliş Türkiye ekonomisindeki genel maliyet artışlarının yanı sıra sağlık hizmetlerine yönelik talep ve kullanım yoğunluğundaki yükselişin de bir yansıması niteliğindedir.

Özetle Türkiye’de sağlık harcamaları hem mutlak değer olarak hem de ekonomik büyüklük içindeki pay açısından uzun dönemde artış göstermektedir.

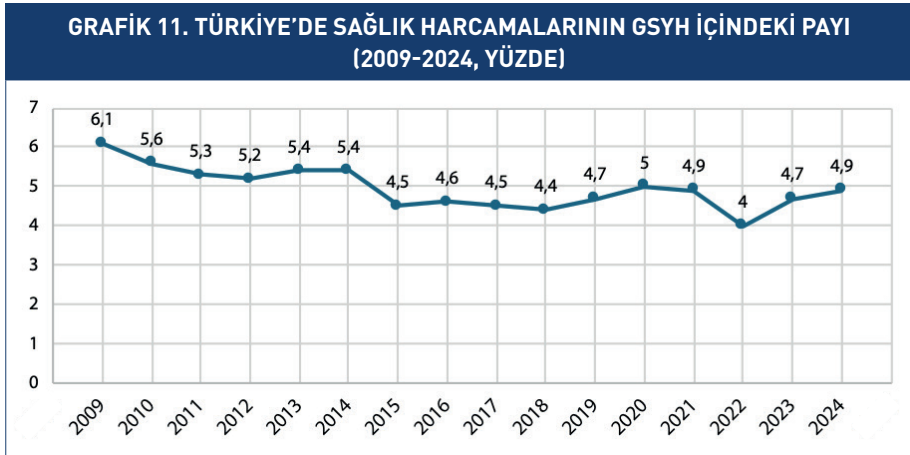
Grafik 11, Türkiye ekonomisi büyürken (veya nominal değerler artarken) sağlığa ayrılan payın aynı hızda büyümediği dolayısıyla görece olarak sınırlı kaldığını göstermektedir. 2009’daki yüzde 6,1 seviyesinden 2015’te yüzde 4,5’e kademeli bir düşüş yaşanmıştır. Bu dönem sağlıkta dönüşümün maliyetlerinin realize olduğu ve gayrisafi yurt içi hasıla (GSYH) büyümesinin sağlık harcaması artışını geçtiği bir dönemdir. Sağlık harcamalarının tutar olarak rekor kırdığı yıllardan biri olan 2022’de (Tablo 2) GSYH içindeki payın en düşük seviye olan yüzde 4’e inmiş olması da dikkat çekmektedir. Bu durum söz konusu yıldaki yüksek enflasyon ve nominal GSYH artışının, sağlık harcamalarındaki artışın üzerinde gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Son iki yılda ise bu oran tekrar yüzde 4’ten yüzde 4,9’a yükselmiştir. Bu gelişme sağlık bütçesinin tekrar ekonomi genelinden daha hızlı büyümeye başladığını göstermektedir.

Özetle ekonomik pasta içindeki payı 15 yıl öncesine göre daha düşük olsa da (Grafik 11) Türkiye’de sağlık harcamaları rakamsal (nominal) olarak patlama yapmış görünmektedir (Tablo 2). Bu durum aktüeryal denge açısından kritiktir. Zira aktüeryal denge bir yandan sosyal güvenlik sisteminin gelir tarafını oluşturan prim tahsilatına diğer yandan da emekli maaşları ve sağlık harcamaları gibi giderleri karşılama kapasitesine bağlı olarak şekillenmektedir.

TABLO 2. TÜRKİYE'DE SAĞLIK HARCAMALARI (1999-2024)					
Yıl	Toplam (Milyon TL)	Kişi Başı (TL)	Yıl	Toplam (Milyon TL)	Kişi Başı (TL)
1999	4.985	79	2012	74.189	987
2000	8.248	128	2013	84.390	1.108
2001	12.396	190	2014	94.750	1.228
2002	18.774	284	2015	104.568	1.337
2003	24.279	363	2016	119.756	1.511
2004	30.021	444	2017	140.647	1.751
2005	35.359	517	2018	165.234	2.030
2006	44.069	636	2019	201.031	2.434
2007	50.904	726	2020	249.932	2.997
2008	57.740	813	2021	353.941	4.206
2009	57.911	804	2022	606.835	7.141
2010	61.678	843	2023	1.244.237	14.582
2011	68.607	924	2024	2.359.151	27.587

Kaynak: "Sağlık Harcamaları İstatistikleri, 2024", TÜİK, 4 Aralık 2025, <https://veriportali.tuik.gov.tr/press/54188>, (Erişim tarihi: 18 Nisan 2026).

Tablo 2'de görüldüğü üzere sağlık harcamalarının 2021'den sonra keskin bir ivmeyle artış göstermesi, SGK üzerindeki finansman yükünü de belirgin şekilde ağırlaştırmaktadır. Zira aktüeryal dengede sağlık giderleri "öngörülebilir" bir kalem olmaktan çıkarak "yönetilmesi zor" bir maliyet alanına dönüşebilmektedir. Prim gelirleri görece daha doğrusal seyir izlemesine karşılık sağlık harcamalarının nominal değer olarak katlanarak artması, sosyal güvenlik sisteminin aktif-pasif dengesini daha kırılgan ve hassas hale getirmektedir.

Kaynak: Yazar tarafından TÜİK sağlık harcamaları istatistiklerinden yararlanarak hazırlanmıştır.

Grafik 11’de görüldüğü üzere Türkiye’nin sağlığa ayırdığı payın OECD ortalamasının (yüzde 9,3) çok altında (yüzde 4,7) kalması sistemin aslında çok dar bir bütçe marjıyla çalıştığını göstermektedir. Bu durum aktüeryal denge açısından risk taşımaktadır. Zira sağlık harcamalarının GSYH içindeki payı düşük seyrederken hizmet talebinin artmayı sürdürmesi –özellikle nüfusun yaşlanmasına bağlı olarak bu artışın kaçınılmaz olması– sistemin sürdürülebilirliği açısından iki muhtemel sonucu gündeme getirmektedir: ya hizmet kalitesi ve kapsamda bir daralma olması ya da vatandaşın cepten harcamalarında bir artış yaşanması.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Veriler, Türkiye’nin sosyal güvenlik sisteminin demografik fırsat penceresinin sonuna yaklaştığını ve ciddi bir finansal sürdürülebilirlik kriziyle karşı karşıya olduğunu göstermektedir. Doğurganlık hızının 1,48 ile yenilenme eşliğinin altına düşmesi ve beklenen yaşam süresinin 78 yıla çıkması, sistemi besleyen genç nüfus azalırken sistemden pay alan yaşlı nüfusun arttığı bir “demografik kısaç” meydana getirmektedir.

Türkiye’nin OECD ortalamasından çok daha düşük fiili emeklilik yaşına ve çok daha uzun emeklilik süresine sahip olması, aktüeryal dengenin 1,6 seviyesine kadar gerilemesine neden olmuştur. Bu tablo mevcut sistemin kendi gelirleriyle giderlerini karşılama yeteneğini muhafaza etmesinin çok zorlaştığını ve genel bütçe üzerindeki baskının yapısal bir sorun haline gelmeye meylettiğini kanıtlamaktadır.

Sistemin bu sınavından başarıyla geçebilmesi ve gelecek nesillerin sosyal güvenlik hakkını kullanabilmesinde zorluklar yaşanmaması için belli stratejik adımların atılması gerekmektedir.

Emeklilik Yaşı: Türkiye, OECD ülkeleri arasında fiili emeklilik yaşının en düşük olduğu ülkedir. Yaşam süresindeki artışa paralel olarak zaten 2008’deki değişiklikle emeklilik yaşının kademeli bir şekilde yükseltilerek 65 yaş sınırında emekli olunabileceği kararı verilmiştir. Bunun yanında sistemde kalışı teşvik eden modellerin geliştirilmesi bir tercih değil matematiksel bir zorunluluktur. Bu yaklaşım emeklilikte geçirilen süreyi daha makul seviyelere çekerek aktüeryal dengenin (aktif-pasif oranı) tekrar ideal kabul edilen 2-4 bandına doğru iyileşmesini sağlayacaktır.

Kayıt Dışı İstihdamla Mücadele: Kayıt dışı istihdamın yüzde 26,1 seviyesinde olması sistemin en büyük gelir kaybıdır. Sadece vergi odaklı değil veri madenciliği ve yapay zeka destekli denetimlerle kayıt dışılığın yüzde 20’nin altına çekilmesi prim tabanını genişletecektir. Ayrıca “yapılandırma kültürü”nün yerini “ödeme disiplini teşviki” almalıdır. Başka bir deyişle primi ödemeyenlere yönelik ödeme kolaylıkları sunma merkezli yaklaşım yerine primini düzenli ödeyen işveren ve sigortalıları kalıcı biçimde ödüllendiren ve teşvik eden bir yapıya geçilmelidir.

İş Gücü Piyasasında Kadın ve Genç Katılımı: Türkiye’de kadınların iş gücüne katılım oranının AB ortalamasının çok altında olması ve gençlerin işsizlik oranlarının genel işsizlik oranlarının üstünde olması, sistemin potansiyel gelirden mahrum kalması anlamına gelmektedir. Bu nedenle esnek çalışma modellerinin yanı sıra genç istihdamına yönelik sektörel teşviklerle aktif sigortalı sayısı artırılmalı; böylece sistemin üzerindeki “yaşlı bağımlılık yükü” daha geniş bir çalışan kitlesine paylaştırılmalıdır.

Sağlık Harcamaları: Türkiye’de sağlık harcamalarındaki artış, sistemin tedavi odaklı maliyetler nedeniyle zorlandığını göstermektedir. Bu durumu iyileştirmek için koruyucu sağlık hizmetlerine daha fazla yatırım yapılması ve akılcı ilaç kullanımının yaygınlaştırılması büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, sağlık bütçesinin GSYH içindeki payı yönetilirken harcama kalitesinin artırılması, sistemin finansal sürdürülebilirliğini güçlendirecektir.

Tamamlayıcı Emeklilik ve Tasarruf Sistemleri: Sosyal güvenliğin sadece devlet (SGK) eliyle yürütüldüğü modeli muhafaza etmekle birlikte tamamlayıcı emeklilik sistemlerinin (BES ve işveren katkılı modeller) daha etkin olduğu hibrit modeller üzerinde çalışılmalıdır. Bu, hem kişilerin emeklilikteki refah kaybını önleyecek hem de devletin üzerindeki aylık ödeme baskısını uzun vadede hafifletecektir.

Sonuç olarak Türkiye, demografik geçiş sürecini Batı ülkelerine kıyasla çok daha hızlı ve sert bir şekilde yaşamaktadır. Sosyal güvenlik sisteminin bu hızlı değişime ayak uydurabilmesi sadece teknik parametrelerle yapılacak düzenlemelerle sınırlı değildir. Bu çerçevede sosyal güvenlik sisteminin finansal sürdürülebilirliği yalnızca bir ekonomi politikası değil aynı zamanda toplumsal denge ve barışın da temel unsurlarından biridir. Bu sebeple demografik gerçekleri dikkate alan, istihdamı merkeze yerleştiren, sağlık harcamalarında etkinliği artıran ve prim tahsilatında güveni tesis eden bütüncül bir yaklaşımın hayata geçirilmesi kritik önem arz etmektedir.

FARUK TAŞÇI

Lisans eğitimini 2005'te Boğaziçi Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde tamamlamıştır. Yüksek lisansı (2007) ve doktorasını (2011) bitirdiği İstanbul Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü'nde 2006'dan beri prof. dr. olarak görevini sürdürmektedir. *Sosyal Politikalarda Can Simidi: Sosyal Yardım* (2010), *Sosyal Politika Ahlakı* (2012, 2017), *Sosyal Politikada Dezavantajlı Gruplar: Tarih, Yaklaşım ve Uygulama* (2018), *Bir Şehrin Sosyal Politika Yönetim Rehberi: Esenler Örneği* (Ortak, 2019), *Sosyal Refah: Bütüncül Bir Perspektif* (2020), *Sabahattin Zaim: Ahlak, Fikir ve Aksiyon* (2021, 2026), *Uluslararası Öğrencilerin Türk Diline Uyumları: İstanbul Üniversitesi Örneği* (Ortak, 2022) ve *Uluslararası Öğrencilerin Türkiye'ye Katkıları* (Ortak, 2025) adlarında telif kitaplarının yanı sıra *Türkiye'de Sosyal Politika Aktörleri: Zemin ve Uygulama* (2017), *Sabahattin Zaim ile İktisat, Toplum ve Siyaset* (2019), *İnsan, Toplum ve İktisat: Sabahattin Zaim Düşüncesinin Ana Hatları* (2020), *Türkiye'de Sosyal Siyaset Alanının Oluşumu: İstanbul Üniversitesi Geleneği* (2021), *Sosyal Politikalarda AK Parti'li Yıllar* (2023), *Türkiye'nin Yüz Yılı: Sosyal Politikalar* (2024) ve *Sosyal Panorama 2025: Nüfus ve Aile* (2025) adlarıyla kitap editörlükleri bulunmaktadır. Ayrıca *Türkiye'de Sosyal Politika ve Dönüşüm: Zihniyet, Aktörler ve Uygulamalar* (2017), *Uluslararası Öğrencilerin Türkiye'ye Katkıları* (Ortak, 2025) ve *Geleceğin Türkiye'sinde Yaşlı Olmak: Nüfusun Yaşlanmasıyla Ortaya Çıkan Sorunlarla Mücadele* (2025) adlı SETA raporlarının yazarıdır. Kamu ve sivil alanlarda iş ahlakı, İslam ekonomisi, sosyal hizmet, toplumsal hareketler ve toplum psikolojisi gibi konu başlıklarında birçok eğitim, çalışma ve projede görev yapmış olup aile ve sosyal politikanın tüm yönleriyle ilgilenmektedir. 2022'den bu yana çalışmalarıyla SETA Vakfı'na katkı sunan Taşçı halihazırda SETA Toplum ve Medya direktörüdür.

Yaşlanan Nüfusta Sosyal Güvenliğin Finansal Sürdürülebilirliği: Bir Sistemin Gelecek Sınavı

Faruk Taşçı

L Sosyal güvenlik sistemleri, modern refah devletinin sürdürülebilirliği noktasında kritik bir eşiktir. Türkiye özelinde ise sistem, demografik fırsat penceresinin daraldığı ve aktüeryal denge parametrelerin baskılandığı paradoksal bir süreçten geçmektedir. Bu çerçevede bu analiz; doğurganlık hızlarındaki dramatik düşüş ile beklenen yaşam süresindeki artışın kesişim kümesinde, sistemin finansal projeksiyonlarını titizlikle incelemektedir.

Bu analiz, veriler ekseninde Türkiye'nin yaşlanma hızının gelişmiş ekonomilerle olan korelasyonunu ve bu durumun sosyal güvenlik finansmanına yansımalarını ele almaktadır. Ayrıca erken emeklilik uygulamalarının aktüeryal denge üzerindeki tahrip edici etkisinden kayıt dışı istihdamın ortaya çıkardığı finansal boşluklara, sağlık harcamalarındaki nominal artışlardan prim tahsilatındaki yapısal sorunlara kadar pek çok değişkeni veriler ışığında tartışmaktadır.

Özellikle kamu yönetimi, iktisat ve sosyal politika disiplinleri için referans niteliği taşıyan bu analiz, sosyal güvenlik sisteminin gelecekteki "finansal sınavı" için rasyonel ve veriye dayalı bir öneri seti sunmaktadır.

ANKARA • İSTANBUL • WASHINGTON D.C. • BERLİN • BRÜKSEL

www.setav.org